

Wiedza uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej w zakresie udzielania pierwszej pomocy

Michał Korbelak, Aleksandra Smoleń

Wydział Nauk Społecznych, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie

---

Abstrakt: Artykuł przedstawia wyniki badań dotyczących wiedzy uczniów w zakresie udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej na drugim etapie kształcenia. Przedstawiono w nim pojęcie i istotę pierwszej pomocy, główne jej cele, znajomość zasad postępowania w tym zakresie, jak również umiejętność przeprowadzania podstawowych czynności resuscytacyjnych. Opisano wybrane zasady udzielania pierwszej pomocy, sposób resuscytacji osoby dorosłej i dziecka. Zaprezentowano wkład szkoły w przygotowanie uczniów do udzielania pierwszej pomocy oraz cele kształcenia z zakresu bezpieczeństwa realizowanego na drugim etapie nauczania. Dokonano analizy treści wybranych podręczników i programów nauczania szkoły podstawowej w zakresie udzielania pierwszej pomocy. Przedstawiono ponadto metodologię badań: założenia metodologiczne, cel badań i przyjęty problem główny, sformułowano także hipotezę główną oraz hipotezy szczegółowe. W podsumowaniu dokonano prezentacji wyników badań przeprowadzonych w wybranych szkołach podstawowych oraz podano wnioski końcowe.

Słowa kluczowe: szkoła, edukacja, nauczyciel, uczeń, wiedza, pierwsza pomoc, wypadki, podręczniki szkolne

---

1. Wprowadzenie

Pierwsza pomoc jest czynnikiem posiadającym kluczowe znaczenie w nagłych sytuacjach zagrażających życiu lub zdrowiu. Współcześnie człowiek narażony jest na liczne wypadki zarówno w pracy, w szkole, jak i na drodze, może być także świadkiem takiego zdarzenia. Wiedza na temat zasad udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym jest zatem niezwykle cenna. Od najmłodszych lat dzieci powinny być wobec tego osławiane z tą tematyką i przygotowywane do przeprowadzania czynności związanych pierwszą z pomocą

Korespondencja w sprawie artykułu: dr Michał Korbelak, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Wydział Nauk Społecznych, Katedra Nauk o Wychowaniu, ul. Waryńskiego 14, 33-100 Tarnów, Poland, tel. +48 14 65 65 524, e-mail: michal.korbelak@mwse.edu.pl.

przedmedyczną, aby mogły zareagować w odpowiednim momencie – niezależnie od tego, czy w ich otoczeniu dojdzie do wypadku, czy będą musiały pomóc osobie, która omdlała, ma złamaną kończynę bądź też cierpi na odmrożenie lub poparzenia. W tym celu niezbędne są regularne ćwiczenia oraz fachowe przekazywanie uczniom wiedzy z zakresu udzielania pierwszej pomocy.

2. Pojęcie i istota pierwszej pomocy

Udzielanie pierwszej pomocy to jedna z najważniejszych umiejętności, jakie powinien posiadać każdy człowiek. Znajomość zasad w tym zakresie pozwala umiejętnie reagować w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia, a zapewnienie wsparcia i pomocy poszkodowanym do momentu przyjazdu wykwalifikowanych służb niejednokrotnie decyduje o ich dalszych losach i funkcjonowaniu. Kiedy nie ma możliwości udzielenia fachowej i szybkiej pomocy, umiejętność przeprowadzania podstawowych czynności resuscytacyjnych istotnie zwiększa szanse poszkodowanych na zminimalizowanie skutków doznanego urazu, a czasem wręcz decyduje o życiu (Węgielnik, Basińska, 2008, s. 188).

Pierwszą pomoc definiuje się jako takie zachowanie, które służy udzieleniu pomocy poszkodowanemu. Jest to wstępna opieka nad osobą, która ucierpiała w nagłym wypadku, doznała urazu lub ataku choroby. Takie działanie może być rozpoczęte w każdej sytuacji i przez każdego. Główne cele pierwszej pomocy to ochrona życia, zapobieganie dalszym urazom lub pogłębianiu się dysfunkcji, zapewnienie ulgi w cierpieniu i wspomaganie powrotu do zdrowia. Natomiast osoba udzielająca pierwszej pomocy to taka, która została w tym zakresie przeszkolona, potrafi rozpoznać, ocenić i określić priorytety związane z działaniem w tej sytuacji oraz udzielić pomocy w sposób kompetentny. Winna ona również mieć świadomość ograniczeń, a jeśli zajdzie potrzeba – wezwać dodatkową pomoc (Zideman i in., 2016, s. 353).

Podstawą prawną, która zobowiązuje do udzielenia pierwszej pomocy, jest art. 162 *Kodeksu karnego*, który brzmi: „§ 1. Kto człowiekowi znajdującemu się w położeniu groźącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nie udziela pomocy, mogąc jej udzielić bez narażenia siebie lub innej osoby na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Nie popełnia przestępstwa, kto nie udziela pomocy, do której jest konieczne poddanie się zabiegowi lekarskiemu albo w warunkach, w których możliwa jest niezwłoczna pomoc ze strony instytucji lub osoby do tego powołanej” (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, Dz.U. z 2017 r., poz. 2204). Pierwszej pomocy powinien udzielić każdy, nie narażając siebie lub innych osób – w tym głównie poszkodowanego – na utratę zdrowia lub życia. Pomocy tej oczekuje każdy człowiek, który znalazł się w potrzebie wskutek określonego zdarzenia (wypadku, choroby). Udzielenie jej jest również obowiązkiem moralnym, ponieważ ktoś, kto oczekuje pomocy od innych, powinien sam także ją świadczyć.

3. Zasady udzielania pierwszej pomocy

Udzielając pierwszej pomocy, zawsze należy pamiętać o własnym bezpieczeństwie i mieć świadomość istnienia zagrożenia. Determinuje to odpowiedni sposób postępowania. Osoba podejmująca czynności związane z zapewnianiem pomocy przedmedycznej powinna nakładać jednorazowe rękawiczki, aby uniknąć bezpośredniego kontaktu z płynami ustrojowymi.

wymi poszkodowanego. W sytuacji wypadków drogowych bądź też takich, które wydarzyły się w sąsiedztwie drogi, konieczne jest założenie kamizelki odblaskowej i zabezpieczenie miejsca wypadku trójkątem ostrzegawczym. Wszystkie działania są jednakowo ważne. Mimo iż ratującemu może się wydawać, że opatrywanie ran, urazów, zwichnięć czy złamań nie jest tak istotne jak na przykład udzielenie pomocy tonącemu, to należy mieć świadomość, że odstąpienie od podstawowych czynności może spowodować poważne powikłania, których konsekwencją może być śmierć osoby poszkodowanej (Goniewicz, 2012, s. 25).

Na czas oraz efektywność udzielania pierwszej pomocy wpływa dokładne i szybkie poinformowanie dyspozytora służb medycznych i/lub innych służb o zaistniałym zdarzeniu. Dyspozytorowi przekazuje się następujące informacje:

- miejsce zdarzenia;
- rodzaj zdarzenia (np. wypadek drogowy, pogryzienie przez psa, atak padaczki itd.);
- stan poszkodowanego lub poszkodowanych;
- liczbę poszkodowanych;
- dane wzywającego pomoc i numer telefonu, z którego wykonuje się połączenie (Goniewicz, 2012, s. 31).

Dyspozytor może zadać dodatkowe pytania.

Postępowanie resuscytacyjne dzieli się na trzy etapy:

- etap I – utrzymanie podstawowych czynności życiowych;
- etap II – zaawansowane metody utrzymywania podstawowych czynności życiowych poszkodowanego;
- etap III – postępowanie poresuscytacyjne (Goniewicz, 2012, s. 61).

Pierwsza pomoc przedmedyczna (ABC) obejmuje czynności podstawowe typu:

- zapewnienie drożności dróg oddechowych (ang. *Airway*);
- prowadzenie wentylacji mechanicznej płuc (ang. *Breathing*);
- prowadzenie pośredniego masażu serca (ang. *Circulation*) (Gajdosz, 2011, s. 7).

Inaczej przeprowadza się resuscytację osoby dorosłej, a inaczej dziecka. Dorosłego należy ułożyć na płaskim, twardym podłożu, oczyścić jamę ustną, udrożnić drogi oddechowe przez odgięcie głowy w tył i wysunięcie żuchwy. Wykonuje się sztuczny oddech metodą „usta-usta” lub „usta-nos”. Powietrze wdmuchuje się przez około 2 sekundy – w pierwszym przypadku przy zaciśniętym nosie, a w drugim przez nos, przy zamkniętych ustach. Obserwuje się ruchy klatki piersiowej. U osoby dorosłej częstotliwość sztucznego oddechu wynosi około 10–11 oddechów na minutę. Zewnętrzny masaż serca wykonuje się na trzeciej części mostka, licząc od dołu, gdzie umieszcza się nasadę jednej ręki, a drugi nadgarstek kładzie na pierwszym. Palce dłoni spleta się, a ucisk należy wykonywać prostopadłe do klatki piersiowej, by mostek obniżył się o około 3–5 cm. Częstotliwość ucisków to 80–100 razy na minutę, zaś proporcja masażu do sztucznego oddychania to 30 : 2, co oznacza, że na każde 30 ucisków wykonuje się 2 oddechy ratownicze. Po każdym 4 cyklach kontroluje się oddech i tętno (Goniewicz, 2012, s. 61).

U noworodków, niemowląt i dzieci resuscytacja krążeniowo-oddechowa również zaczyna się od udrożnienia dróg oddechowych. Zatrzymanie krążenia u najmłodszych następuje jednak znacznie rzadziej niż u osób dorosłych. Jeżeli stwierdzi się brak prawidłowego oddechu, należy zacząć od 5 wdechów ratowniczych, następnie 15 uciśnień klatki piersiowej, kolejnym etapem są 2 wdechy ratownicze i 15 uciśnień klatki piersiowej.

Akcję resuscytacyjną u dorosłych, jak i u dzieci prowadzi się do momentu przekazania poszkodowanego personelowi medycznemu lub też dotąd, aż poszkodowany nie zacznie samodzielnie oddychać (Gajdosz, 2011, s. 8–9).

Omdlenie jest krótkotrwałą utratą przytomności i może być spowodowane nagłym spadkiem ciśnienia krwi, zdenerwowaniem, silnymi emocjami, nadmiernym odchudzaniem itd. Objawy poprzedzające omdlenie to błądzenie, zawroty głowy, zimne poty. Pierwsza pomoc polega na skontrolowaniu czynności życiowych oraz udrożnieniu dróg oddechowych w razie konieczności. Należy rozluźnić uciskające części ubrań i ułożyć poszkodowanego w pozycji autoprzetoczeniowej. Jeśli po około 2 minutach przytomność nie powróci, układa się go w pozycji bezpiecznej i wzywa pogotowie, stale kontrolując parametry życiowe (Goniewicz, 2012, s. 45–46).

Odmrożenia są miejscowym uszkodzeniem tkanek wskutek działania niskiej temperatury, zaś główne powikłanie z nimi związane to nieodwracalne obumarcie odmrożonego ciała i możliwość zakażenia. Odmrożona skóra w początkowej fazie bywa zaczerwieniona, następnie sina, niebieskoszara i biała. Lekkie odmrożenie powoduje ból, zaś silne jest niebolesne. Pierwsza pomoc polega na jak najszybszym przywróceniu w odmrożonej części krążenia krwi, czego dokonuje się poprzez ogrzanie. W przypadku wychłodzenia całego ciała ogrzewanie należy prowadzić stopniowo, powoli (Jethon, Strużyna, 2003, s. 610–612).

Rola przypadkowej osoby bez medycznego wykształcenia, która jako pierwsza znajdzie się przy osobie poszkodowanej, chorej, jest wyjątkowa. Świadek sytuacji stanowiących zagrożenie dla zdrowia i/lub życia staje przed koniecznością szybkiego podejmowania decyzji, które mogą być decydujące dla dalszych losów poszkodowanych. Z tych względów społeczeństwo jako całość powinno upowszechniać wiedzę na temat zasad udzielania pierwszej pomocy i kształcić umiejętności w tym zakresie. Szczególna zaś odpowiedzialność spoczywa tutaj na szkołach.

4. Edukacja w szkole w zakresie udzielania pierwszej pomocy

Nowa podstawa programowa (*Rozporządzenie...*, 2017, zał. 2) po reformie edukacji, podobnie jak wcześniejsze podstawy, zawiera obowiązkowe zestawy celów kształcenia, treści nauczania oraz umiejętności, jakie uczniowie powinni nabyć na danym etapie nauczania.

Edukacja w zakresie pierwszej pomocy ujęta jest w przedmiocie edukacja dla bezpieczeństwa realizowanym na drugim etapie nauczania. Zgodnie z podstawą programową edukacja dla bezpieczeństwa przygotowuje uczniów do właściwego zachowania się i odpowiedniego reagowania w sytuacjach, które stwarzają zagrożenia dla życia i/lub zdrowia. Przedmiot ten obejmuje następujące treści kształcenia:

- bezpieczeństwo państwa;
- organizacja działań ratowniczych;
- pierwsza pomoc;
- edukacja zdrowotna.

Umiejętność udzielania pierwszej pomocy została określona przez autorów nowej podstawy programowej jako jedna z najważniejszych umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole. Podkreślono, że zagadnienia dotyczące ochrony zdrowia i życia powinny być wprowadzane już na wczesnych etapach edukacji. Uczeń powinien wcześniej uczyć się dokonywania oceny bezpieczeństwa miejsca zdarzenia, rozpoznawania potencjalnego zagrożenia życia poprzez obserwację prostych objawów, powinien umieć skutecznie wzywać pomoc oraz podejmować wstępne czynności ratujące życie.

Podstawa programowa podaje następujące cele kształcenia w zakresie bezpieczeństwa:

- rozumienie istoty bezpieczeństwa państwa;
- przygotowanie do działań w sytuacjach zagrożeń nadzwyczajnych, czyli masowych wypadków, katastrof;
- kształtowanie umiejętności uczniów w zakresie podstaw pierwszej pomocy;
- kształtowanie indywidualnych i społecznych postaw uczniów, które sprzyjają zdrowiu.

Jak zatem wynika z powyższego, umiejętności udzielania pierwszej pomocy są jednym z głównych celów edukacji dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej na drugim etapie kształcenia.

W podstawie programowej wskazano także, że aby skutecznie nauczać podstaw pierwszej pomocy, niezbędne są odpowiednie pomoce dydaktyczne. Wymieniono tutaj następujący sprzęt:

- fantom do nauki resuscytacji krążeniowo-oddechowej z obniżoną siłą ucisku klatki piersiowej;
- tablice i plansze dydaktyczne;
- apteczkę;
- płyny dezynfekcyjne;
- maseczki do wentylacji;
- chusty trójkątne, bandaże, gazy opatrunkowe.

5. Pierwsza pomoc w wybranych podręcznikach i programach nauczania w szkole podstawowej

Podręczniki, które dostępne są na rynku po reformie systemu edukacji, to głównie zmienione, dostosowane do nowych wymogów serie, które znane są byłym gimnazjalistom i nauczycielom przed reformą.

Na bazie nowej podstawy programowej powstał program nauczania *Żyję i działam bezpiecznie*. Jego autorzy wskazują, że jest on skierowany do nauczycieli specjalizujących się w edukacji dla bezpieczeństwa, jak i dyscyplin pokrewnych. Główną ideą programu jest koncentracja na działaniach, kształtowanie praktycznych umiejętności ucznia i redukcja treści teoretycznych do minimum, które zapewni skuteczne działanie. Rozkład materiału w programie rozpisano w postaci 27 tematów. Najważniejsze zagadnienia zostały połączone w dwugodzinne bloki, a wśród nich znalazły się następujące tematy dotyczące pierwszej pomocy (Słoma, 2017a, s. 5):

- pomoc osobie nieprzytomnej;
- postępowanie na miejscu zdarzenia;
- resuscytacja krążeniowo-oddechowa.

Najważniejszym zadaniem stawianym przez program jest kształtowanie odpowiednich postaw ucznia – w tym szacunku dla zdrowia i życia (własnego i innych), udzielania pomocy poszkodowanym, ratowania innych. Cele kształcenia są zbieżne z celami wyznaczonymi przez podstawę programową, a więc cel trzeci to „kształtowanie umiejętności z zakresu podstaw pierwszej pomocy”. Natomiast wśród celów szczegółowych, również zgodnie z podstawą programową, w zakresie pierwszej pomocy wymieniono (Słoma, 2017a, s. 5):

- przygotowanie uczniów do udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym – takiej, jaka jest możliwa w danych warunkach;
- kształtowanie postaw ochrony zdrowia i życia własnego i innych osób.

Zadaniem szkoły jest między innymi przeprowadzanie zajęć w niewielkich grupach, aby możliwe było praktyczne ćwiczenie pożądanych umiejętności, zwłaszcza dotyczących udzielania pierwszej pomocy, oraz zapewnienie niezbędnych pomocy dydaktycznych. W dziedzinie pierwszej pomocy w programie wymieniono manekina do ćwiczeń z zakresu resuscytacji krążeniowo-oddechowej. Ponadto szkoła powinna zapewnić uczniom kontakt z instytucjami, które wspomagają proces pedagogiczny w tym zakresie, a więc ze strażą pożarną, Państwowym Ratownictwem Medycznym, ogniwami zarządzania kryzysowego (Słoma, 2017a, s. 5).

Rozkład materiału nauczania z zakresu udzielania pierwszej pomocy zamieszczono w tabeli 1.

Tabela 1. Rozkład materiału w zakresie udzielania pierwszej pomocy w ramach edukacji dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej – program nauczania *Żyję i działam bezpiecznie*

Liczba godzin	Temat	Treści nauczania	Wiedza i umiejętności ucznia
1	Podstawowe wiadomości z zakresu pierwszej pomocy	Definicja pierwszej pomocy, prawny i moralny obowiązek jej udzielenia, podstawy anatomii i fizjologii człowieka: układy: oddechowy, nerwowy, krążenia, stan nagłego zagrożenia zdrowia oraz okoliczności i przyczyny, które do niego prowadzą.	Zna termin „pierwsza pomoc” i umie go wyjaśnić, potrafi wyjaśnić prawny i moralny obowiązek udzielenia pomocy poszkodowanym, umie wyjaśnić, na czym polega rola poszczególnych układów w utrzymaniu funkcji życiowych człowieka, wyjaśnia, czym jest stan nagłego zagrożenia zdrowotnego, jakie są jego przyczyny i okoliczności powstawania, wyjaśnia, jakie znaczenie ma czas przy udzielaniu pierwszej pomocy.
2	Postępowanie w miejscu zdarzenia	Bezpieczeństwo (poszkodowanych, ratownika, świadka, miejsca zdarzenia), wzywanie profesjonalnej pomocy (numery alarmowe, komunikat), środki ochrony osobistej ratownika, aplikacje telefoniczne w ratownictwie, transport poszkodowanych.	Umie wymienić czynności, które podejmuje się na miejscu wypadku, by zachować przy tym bezpieczeństwo, wskazuje, jak zabezpiecza się ratownik, demonstruje to, umiejętnie formułuje komunikat wzywający pomoc, podaje numery alarmowe, zna przykładową aplikację na telefon, która jest pomocna przy udzielaniu pierwszej pomocy, zna i umie opisać wybrane sposoby transportu poszkodowanych.

2	Pomoc osobie nieprzytomnej	Rola świadka zdarzenia, łańcuch przeżycia, nagle zatrzymanie krążenia (NZK), ocenianie bezpieczeństwa miejsca zdarzenia, stanu i przytomności poszkodowanego, przyczyny, objawy utraty przytomności, ocena oddechu, udrażnianie dróg oddechowych, pozycja bezpieczna, kontrolowanie stanu poszkodowanego, ochrona termiczna, pierwsza pomoc w omdleniach.	Wyjaśnia pojęcie NZK, ocenia bezpieczeństwo miejsca wypadku, opisuje ogniwa łańcucha przeżycia, ocenia stan świadomości poszkodowanego, umie udrożnić drogi oddechowe i potrafi objaśnić mechanizm niedrożności dróg oddechowych u nieprzytomnego, wymienia objawy utraty przytomności, umie sprawdzić, czy poszkodowany oddycha, ułożyć go w pozycji bezpiecznej, zapewnić mu ochronę termiczną, wymienia przyczyny omdlenia i objawy, które je zwiastują, umie udzielić pierwszej pomocy w omdleniu.
2	Resuscytacja krążeniowo-oddechowa (RKO)	Definicja RKO, przyczyny i typowe objawy NZK, zabiegi resuscytacyjne według algorytmu, obsługa automatycznego defibrylatora zewnętrznego (AED).	Definiuje RKO, zna jej znaczenie w akcji ratowniczej, wymienia czynniki i warunki realizacji RKO, omawia algorytm ratowniczy RKO, wykonuje na manekinach (dorosłego i niemowlęcia) pełen cykl RKO (samodzielnie i w parze), umie zastosować środki ochrony osobistej w trakcie RKO, opisuje obsługę i działanie AED, podaje jego zalety.
1	Apteczka pierwszej pomocy	Rodzaje apteczek (wygląd, zawartość, rozmieszczenie), podstawy prawne, przeznaczenie, apteczka domowa, samochodowa, turystyczna, zastępcze, doraźne materiały opatrunkowe.	Omawia przeznaczenie i typy apteczek pierwszej pomocy wraz z ich zawartością, podstawami prawnymi (domowa, samochodowa, turystyczna), opisuje zasady doboru składników apteczki i ich przechowywania, proponuje zastępcze, doraźne materiały opatrunkowe.
1	Tamowanie krwotoków	Rodzaje krwotoków i ran, środki ochrony indywidualnej podczas kontaktu z płynami ustrojowymi, opatrywanie ran, zakładanie opatrunku uciskowego i osłaniającego na kończynach.	Wyjaśnia pojęcia: krwotok, rana, opatrunek osłaniający, uciskowy, wykonuje te opatrunki na kończynach, wymienia i charakteryzuje rodzaje krwotoków, demonstruje, jak tamuje się krwotok z nosa, umie stosować środki ochrony osobistej.
1	Złamania i zwichnięcia	Objawy urazów stawów i kości, ich rodzaje, opatrywanie złamań, zwichnięć, sposoby unieruchamiania kończyn, stosowanie chusty trójkątnej, postępowanie ratownicze w urazach kręgosłupa, zapobieganie urazom w sporcie, rekreacji, domu i pracy.	Wyjaśnia pojęcia: złamanie, skręcenie, zwichnięcie, umie doraźnie unieruchomić stawy i kości, zakłada temblak, omawia okoliczności powstawania i zasady postępowania w podejrzeniach urazów kręgosłupa, podaje przykłady zapobiegania urazom w sporcie, rekreacji, domu i pracy.

1	Oparzenia i odmrożenia	Oparzenia termiczne, chemiczne (przyczyny, objawy, pierwsza pomoc), udar cieplny i słoneczny, wychłodzenie i odmrożenie, zapobieganie oparzeniom w domu i u małych dzieci.	Wyjaśnia pojęcia: oparzenie, udar cieplny, słoneczny, wychłodzenie, odmrożenie, omawia zasady postępowania i udzielania pierwszej pomocy w powyższych przypadkach, demonstruje schładzanie oparzonej kończyny, proponuje sposoby zapobiegania oparzeniom, zwłaszcza w domu i w środowiskach, gdzie przebywają małe dzieci.
2	Inne groźne przypadki	Pierwsza pomoc w wypadkach: napadu padaczkowego, zadławienia, udaru mózgu, zawału serca, zatrucia, użądlenia, ukąszenia, porażenia prądem, tonięcia, zapobieganie zadławieniom u dzieci.	Omawia objawy napadu padaczkowego, zadławienia, udaru mózgu, zawału serca, zatrucia, użądlenia, ukąszenia, porażenia prądem oraz sposoby zapobiegania tym wypadkom, omawia, jak udzielić pierwszej pomocy w zadławieniach i pokazuje na manekinie, jak to zrobić, podaje przykłady, jak ratownik zabezpiecza się w wymienionych wypadkach.
1	Powtórzenie materiału	Powtórzenie i utrwalenie wiadomości, przygotowanie uczniów do kontroli wiedzy i umiejętności.	Łączy zagadnienia w ciąg przyczynowo-skutkowy, podaje mocne i słabe strony rozwiązań, proponuje własne rozwiązania, operuje po-znanym słownictwem, realizuje działania ratownicze, argumentuje, posiada wiedzę pozapodręcznikową, rozwija własne zainteresowania w tej dziedzinie.

Źródło: Słoma, 2017a, s. 9–11.

Podręcznik, który realizuje program nauczania *Żyję i działam bezpiecznie* zgodnie z nową podstawą programową, nosi ten sam tytuł, a jego autorem jest Jarosław Słoma. Podręcznik do edukacji dla bezpieczeństwa ma strukturę zbieżną z omówionym programem nauczania i treści nauczania następują w nim w tej samej kolejności (Słoma, 2017b, s. 66–119).

W podręczniku zawarto definicje, schematy, wykresy, ilustracje omawianych zagadnień, podsumowanie treści, ćwiczenia sprawdzające, zadania do praktycznego wykonania, zdjęcia przedstawiające kolejność wykonywanych czynności ratowniczych.

6. Założenia metodologiczne badań

Przedmiotem niniejszych badań jest wiedza uczniów z zakresu udzielania pierwszej pomocy w wybranych szkołach podstawowych, celem badań własnych zaś – ustalenie poziomu tej wiedzy. W pracy przyjęto podział na problem główny oraz problemy szczegółowe, które są dopełnieniem tego pierwszego. Zostały one sformułowane w postaci pytań otwartych, na które odpowiedź może być szczegółowa i precyzyjna.

Problemy badawcze w niniejszych badaniach są następujące:

- Jaka jest wiedza uczniów z zakresu udzielania pierwszej pomocy w wybranych szkołach podstawowych?
- Jakie zagadnienia z zakresu udzielania pierwszej pomocy sprawiają największe trudności uczniom w wybranych szkołach podstawowych?

Po określeniu problemu badawczego należy sformułować hipotezy, czyli przypuszczenia odnoszące się do zjawisk, procesów, których prawdziwość rozstrzyga się po przeprowadzeniu badań. Hipoteza to przypuszczenie dotyczące istnienia zależności pomiędzy określonymi zjawiskami. Stanowi ona domniemaną odpowiedź na problem badawczy (Podgórski, 2007, s. 127).

Uwzględniając problemy badawcze, sformułowano następujące hipotezy:

1. Wiedza uczniów z zakresu udzielania pierwszej pomocy w wybranych szkołach podstawowych jest na niskim poziomie.
2. Uczniom w wybranych szkołach podstawowych największe trudności sprawiają zagadnienia dotyczące przebiegu akcji reanimacyjnej i pomocy w omdleniach.

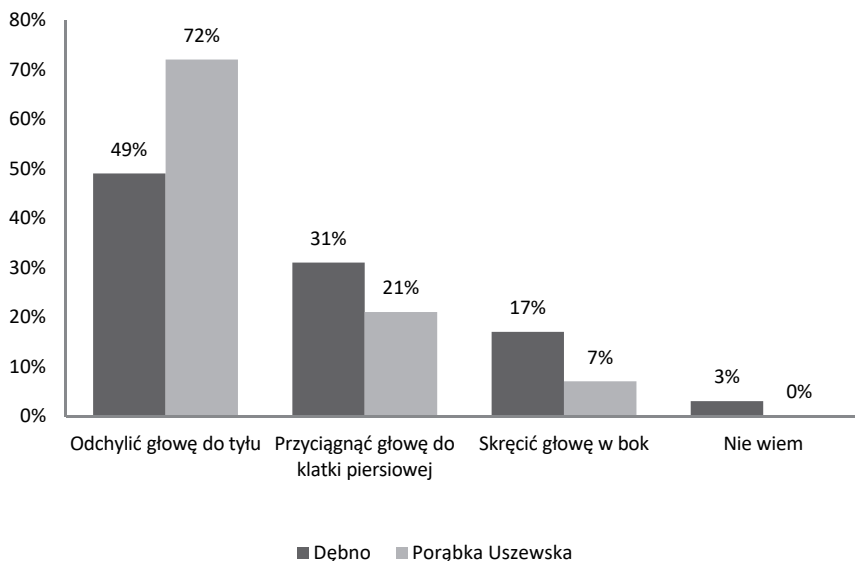
W niniejszych badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. Umożliwia ona badanie dynamiki zjawisk społecznych czy też poglądów osób badanych. Badacz ma możliwość poznać poprzez tę metodę dane zjawisko, ustalić jego zasięg i intensywność, a także je ocenić (Bereźnicki, 2010, s. 51).

Technikę, którą wybrano w niniejszym badaniu, stanowi ankietowanie, natomiast narzędziem badawczym jest kwestionariusz ankiety. Kwestionariusz przygotowany na potrzeby niniejszego badania składa się z 20 pytań. Jego celem jest sprawdzenie wiedzy uczniów na temat udzielania pierwszej pomocy, a więc nie jest to ankieta badająca poglądy.

Terenem badań są dwie szkoły podstawowe w gminie Dębno. Jest to gmina wiejska w powiecie brzeskim, w województwie małopolskim. Badane placówki to Publiczna Szkoła Podstawowa (PSP) w Porąbce Uszewskiej oraz Zespół Szkolno-Przedszkolny (ZSP) w Dębnie. Badania przeprowadzono wśród uczniów klas IV–VI. W badaniach łącznie brało udział sto czterdzieścioro siedmioro respondentów, w tym osiemdziesięcioro sześcioro uczniów PSP w Porąbce Uszewskiej i sześćdziesięcioro jeden uczniów ZSP w Dębnie.

7. Omówienie wyników badań własnych

Dane procentowe dotyczące sposobów udrażniania dróg oddechowych przedstawiono na rysunku 1.

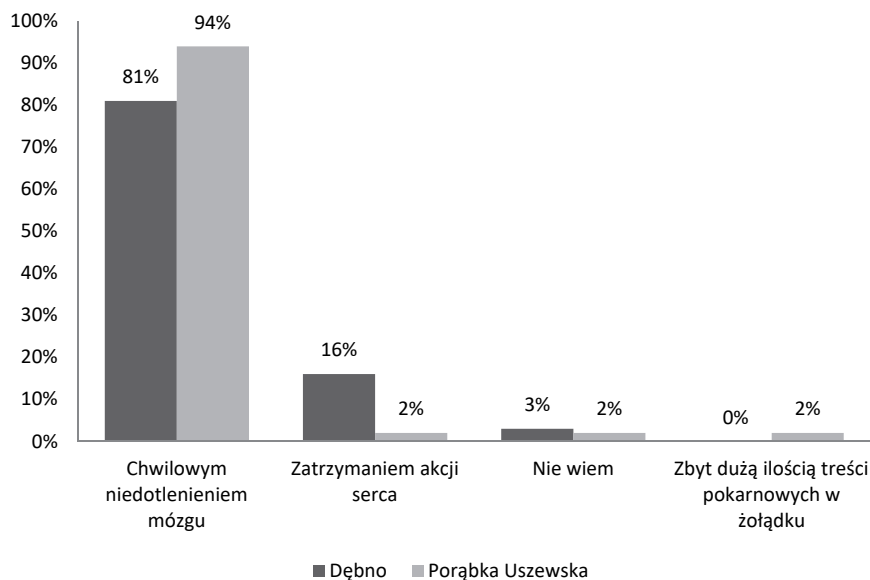

Rysunek 1. Zestawienie odpowiedzi na pytanie: „Jak udrożnić drogi oddechowe?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety.

Z danych przedstawionych na rysunku 1 wynika, że w większości uczniowie z obu szkół odpowiedzieli poprawnie na zadane pytanie (49% uczniów z Dębna i 72% z Porąbki Uszewskiej). Jednak zdania na ten temat były podzielone, ponieważ aż 31% uczniów z Dębna, a 21% z Porąbki Uszewskiej uważa, że powinno się przyciągnąć głowę do klatki piersiowej. 17% i 7% uczniów uznało, że skręca się głowę w bok. 3% uczniów ze szkoły w Dębnie nie zna odpowiedzi na to pytanie.

Dane procentowe dotyczące powodu omdlenia zaprezentowano na rysunku 2.

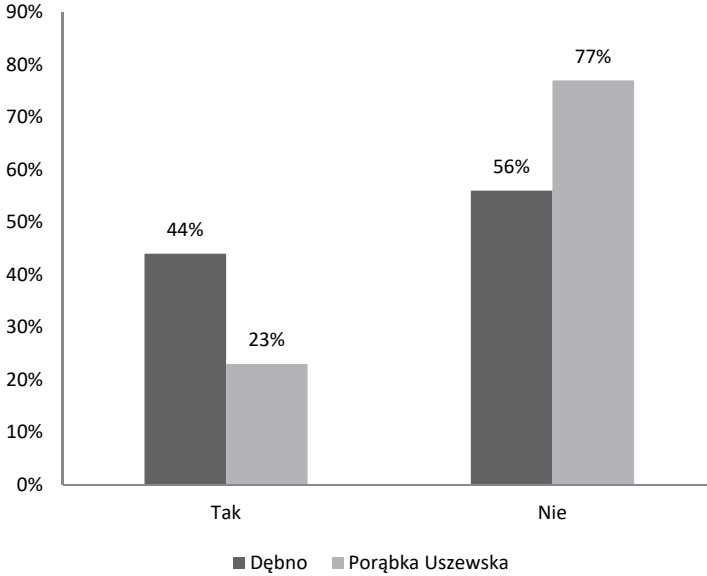

Rysunek 2. Zestawienie odpowiedzi na pytanie: „Czym spowodowane jest omdlenie?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety.

Z przedstawionych danych wynika, że ponad połowa respondentów zna odpowiedź na zadane pytanie – 81% uczniów z Dębna i 94% ze szkoły w Porąbce Uszewskiej. Pozostali badani zaznaczali odpowiedzi o zatrzymaniu akcji serca albo udzielili odpowiedzi „nie wiem”.

Dane dotyczące sposobu postępowania w przypadku omdlenia zestawiono na rysunku 3.

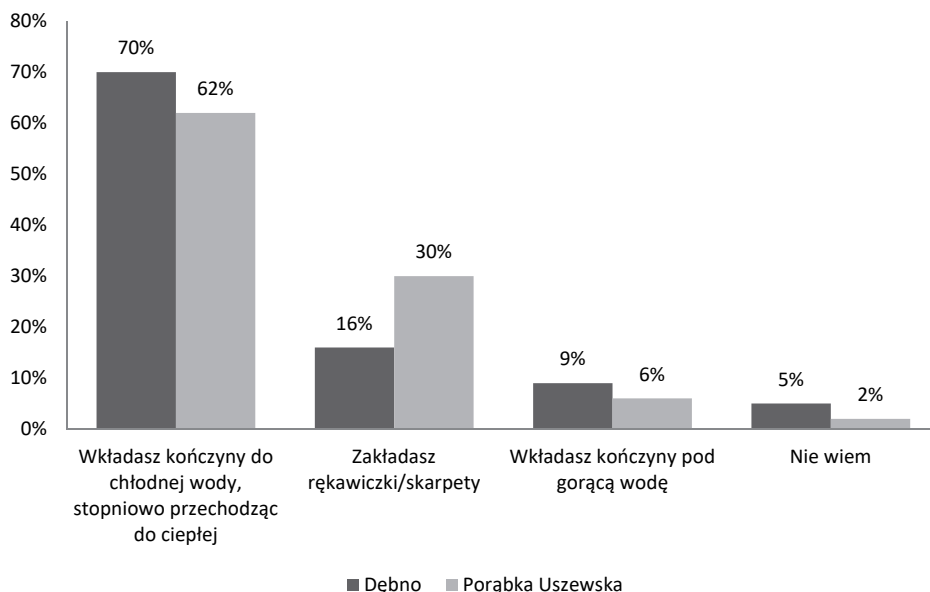

Rysunek 3. Dane dotyczące sposobu postępowania ratującego w przypadku omdlenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety.

Uzyskane dane wskazują, że badani potrafili udzielić prawidłowej odpowiedzi na pytanie dotyczące omdlenia. W tym przypadku 75% poprawnych odpowiedzi udzielili uczniowie z Dębna, natomiast 65% – uczniowie z Porąbki Uszewskiej. Tylko 11% respondentów z Dębna i 20% z Porąbki Uszewskiej uważa, że osobę omdlałą uderza się mocno w policzek. Odpowiedź „przystępujesz do masażu serca” zaznaczyło 8% uczniów z Dębna i 13% z Porąbki Uszewskiej. Pozostali uczniowie (6% z Dębna i 2% z Porąbki Uszewskiej) nie wiedzą, w jaki sposób postąpić w takiej sytuacji.

Dane dotyczące sposobu postępowania udzielającego pomocy w przypadku odmrożenia kończyn przedstawiono na rysunku 4.

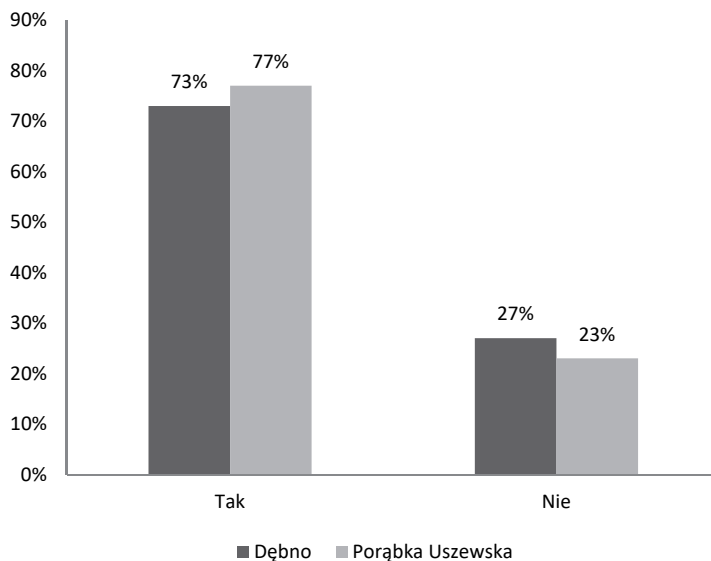

Rysunek 4. Dane dotyczące sposobu postępowania udzielającego pomocy w przypadku odmrożenia kończyn

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety.

Z danych przedstawionych na rysunku 4 wynika, że 70% uczniów z Dębna i 62% z Porąbki Uszewskiej uważa, że należy włożyć kończyny do chłodnej wody i stopniowo zwiększać jej temperaturę. 16% badanych z Dębna i 30% z Porąbki Uszewskiej jest zdania, że powinno się założyć rękawiczki lub skarpetki. 9% uczniów z Dębna uważa, że wkłada się kończyny pod gorącą wodę – takiej samej odpowiedzi udzieliło 6% ankietowanych ze szkoły w Porąbce Uszewskiej. Pozostali uczniowie nie znają odpowiedzi na to pytanie.

Dane dotyczące odpowiedzi: „Czy chętnie uczestniczyłbyś w zajęciach dodatkowych z pierwszej pomocy w Twojej szkole?” przedstawiono na rysunku 5.

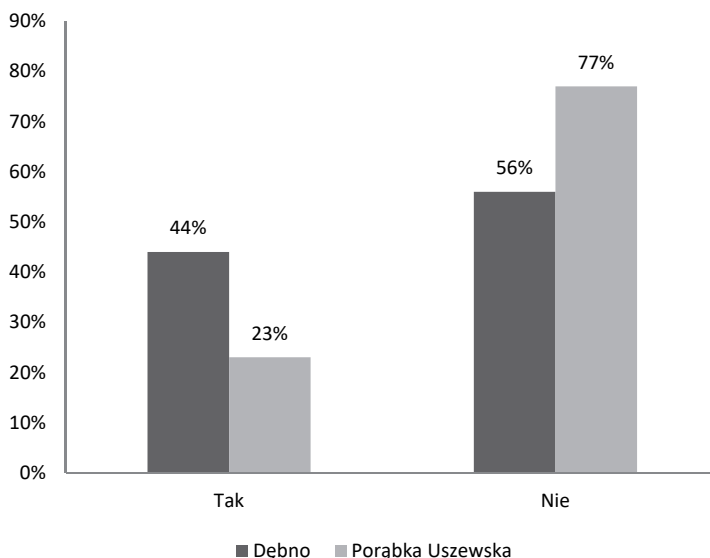

Rysunek 5. Dane dotyczące odpowiedzi na pytanie: „Czy chętnie uczestniczyłbyś w zajęciach dodatkowych z pierwszej pomocy w Twojej szkole?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety.

Z danych przedstawionych na rysunku 5 wynika, że badani z obu szkół chętnie uczestniczyliby w zajęciach dodatkowych z udzielania pierwszej pomocy prowadzonych w szkole (73% z ZSP w Dębnie i 77% z PSP w Porąbce Uszewskiej). Niechęć do udziału w tego typu zajęciach wyraża 27% badanych z Dębna i 23% z Porąbki Uszewskiej.

Dane procentowe dotyczące pytania: „Czy szkoła należycie przygotowuje do udzielania pierwszej pomocy?” zaprezentowano na rysunku 6.

Rysunek 6. Dane dotyczące odpowiedzi na pytanie: „Czy szkoła należycie przygotowuje do udzielania pierwszej pomocy?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety.

Uzyskane odpowiedzi pokazują, że zdaniem respondentów szkoła nie przygotowuje należycie do udzielania pierwszej pomocy – tego zdania było 56% respondentów ze szkoły w Dębnie i 77% ze szkoły w Porąbce Uszewskiej.

8. Podsumowanie

Przedstawione wyniki badań świadczą o tym, że ankietowani uczniowie posiadają wiedzę na temat podstaw udzielania pierwszej pomocy i że wiedza ta jest dobra. Zgromadzone dane ukazują, jakie obszary sprawiają pewne trudności, niemniej jednak wiedza ta jest na wyższym poziomie, niż zakładano na początku. Jednakże niepokojący jest fakt, iż większość badanych stwierdziła, że szkoła nie przygotowuje uczniów rzetelnie do udzielania pierwszej pomocy. Znaczna część respondentów (w obu szkołach ponad 70%) chętnie uczestniczyłaby w tego typu zajęciach jako zajęciach dodatkowych organizowanych przez szkołę.

Ostatecznie to dzięki przekazywaniu w szkole teoretycznej i praktycznej wiedzy z zakresu udzielania pierwszej pomocy uczniowie mogą, a nawet powinni mieć świadomość ważnego faktu, iż nabyte przez nich umiejętności są szansą na uratowanie ludzkiego życia i zdrowia w każdej sytuacji.

Zajęcia edukacyjne z nauki udzielania pierwszej pomocy kształtują też postawę proaktywną ucznia, są więc bardzo ważnym etapem rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Bibliografia

- Bereźnicki, F. (2010). *Prace magisterskie z pedagogiki*. Kraków: Impuls.
- Gajdosz, R. (2011). Resuscytacja krążeniowo-oddechowa. W: A. Zawadzki (red.). *Medycyna ratunkowa i katastrof. Podręcznik dla studentów uczelni medycznych*. Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Goniewicz, M. (2012). *Pierwsza pomoc. Podręcznik dla studentów*. Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Jethon, J., Strużyna, J. (2003). Oparzenia i odmrożenia. W: J. Szmidt, Z. Gruca (red.). *Podstawy chirurgii. Podręcznik dla lekarzy specjalizujących się w chirurgii ogólnej*. T. 1. Kraków: Wydawnictwo Medycyna Praktyczna.
- Podgórski, R.A. (2007). *Metodologia badań socjologicznych. Kompendium wiedzy metodologicznej dla studentów*. Olsztyn: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Dz.U. z 2017 r., poz. 356.
- Słoma, J. (2017a). *Program nauczania edukacji dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej „Żyję i działam bezpiecznie”*. Warszawa: Nowa Era.
- Słoma, J. (2017b). *Żyję i działam bezpiecznie. Podręcznik do edukacji dla bezpieczeństwa dla szkoły podstawowej*. Warszawa: Nowa Era.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*. Tekst jednolity. Dz.U. z 2017 r., poz. 2204.
- Węgielnik, J., Basiński, A. (2008). Resuscytacja krążeniowo-oddechowa u dorosłych. Postępowanie w zadławieniu. *Forum Medycyny Rodzinnej*, 2(3), 187–196.
- Zideman, D.A. i in. (2016). *Pierwsza pomoc*. W: J. Andres (red.). *Wytyczne resuscytacji 2015* (s. 352–363). Kraków: Polska Rada Resuscytacji.

Knowledge of 4th–6th graders in the field of first aid

A b s t r a c t: The work presents the results of research concerning the knowledge of pupils in the field of first aid at the second stage of education. It presents the concepts and essence of first aid as well as its main goals, knowledge of the rules in this area as well as the ability to perform basic resuscitation activities. Selected rules for providing first aid are described, as well as methods of resuscitation for an adult and a child. It was presented how school prepares its pupils for conducting first aid, what education goals for safety are written in the core curriculum – the subject pursued at the second stage of education. A short analysis of the content of selected textbooks and curricula in the field of first aid in primary schools was made. In addition, the research methodology is presented: methodological assumptions, the research goal, the main problem assumed, the main hypothesis and detailed hypotheses were formulated. The conclusion contains final work findings deriving from the analysis of the research conducted in selected primary schools.

K e y w o r d s: school, education, teacher, student, knowledge, first aid, accidents, textbooks

---